

Fimmtudaginn 16. febrúar 1995.

Nr. 412/1992.

Halldór Valgeirsson

(Jón Oddsson hrl.)

gegn

Véltaki hf.

(Hlöðver Kjartansson hdl.)

Kaup. Riftun. Samningalög. Hlutfélög.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Markús Sigurbjörnsson og Gunnlaugur Claessen og Arnljótur Björnsson, settur hæstaréttardómari.

Áfrýjandi skaut máli þessu til Hæstaréttar með stefnu 11. nóvember 1992. Hann krefst þess, að stefndi verði dæmdur til að sæta riftun á kaupum áfrýjanda á hlutabréfum í Söluturninum Suðurhöfn hf., sem fram fóru 3. og 7. september 1990. Jafnframt krefst áfrýjandi þess, að stefndi verði dæmdur til að greiða sér 770.000 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 6. september 1990 til greiðsludags. Þá krefst hann málskostnaðar í hér-aði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst staðfestingar hins áfrýjaða dóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

Málavöxtum er lýst í hinum áfrýjaða dómi.

Aðila málsins greinir á um, hvaða upplýsingar hafi legið fyrir við kaup áfrýjanda á hlutabréfum stefnda í Söluturninum Suðurhöfn hf. Eins og málið liggur fyrir, þykir mega leggja til grundvallar dómi, að nauðsynlegar upplýsingar hafi ýmist legið fyrir við kaupin eða verið áfrýjanda auðfengnar, svo að honum yrði kleift að leggja raunhæft mat á verðmæti umræddra hlutabréfa. Áfrýjanda var því unnt að kanna mun nánar en hann gerði forsendur fyrir þeim atvinnurekstri, sem hann hugðist festa fé sitt í. Hann leitaði sér ekki heldur sérfræðilegrar aðstoðar við kaupin, þótt hann væri ekki kunnugur verslunarrekstri.

Hvorki verður á það fallist, að skilyrði séu til þess, að kaupunum verði rift vegna sviksamlegrar framgöngu seljanda við kaupin né að þau sæti ógildingu á grundvelli III. kafla laga nr. 7/1936 um samn-

ingsgerð, umboð og ógilda löggerninga. Samkvæmt þessu og með vísan til forsendna hins áfrýjaða dóms verður hann staðfestur að öðru leyti en að því, er varðar málskostnað, en rétt þykir, að málskostnaður í héraði og fyrir Hæstarétti falli niður.

D ó m s o r ð :

Hinn áfrýjaði dómur á að vera óraskaður að öðru leyti en um málskostnað.

Málskostnaður í héraði og fyrir Hæstarétti fellur niður.

Dómur Héraðsdóms Reykjaness 28. október 1992.

1.

Mál þetta, sem var dómtekið 8. þ. m., var höfðað með stefnu, birtri 30. mars 1992.

Stefnandi er Halldór Valgeirsson, kt. 110240-7919, Reykjavíkurvegi 34, Hafnarfirði.

Stefndi er Véltak hf., kt. 440471-0139, Hvaleyrarbraut 3, Hafnarfirði.

Dómkröfur stefnanda eru þær, að stefndi verði dæmdur til að sæta riftun á kaupum stefnanda á hlutabréfum stefnda í Suðurhöfn hf., kt. 661186-1519. Jafnframt er þess krafist, að stefndi verði dæmdur til að greiða stefnanda 770.000 kr. ásamt dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla laga nr. 25/1987 frá 6. 9. 1990 til greiðsludags. Þá er krafist málskostnaðar [...].

Dómkröfur hins stefnda félags eru aðallega þær, að það verði sýknað af öllum kröfum stefnanda, og til vara, að þær verði lækkaðar verulega. Í báðum tilvikum er þess krafist, að stefnandi verði dæmdur til að greiða stefnda málskostnað [...].

2. Málavextir.

Stefndi er eigandi fasteignarinnar nr. 3 við Hvaleyrarbraut í Hafnarfirði. Í hluta hússins hefur verið rekinn sölurn um árabíl. Guðmundur nokkur Eyjólfsson seldi Íslenskri Þjónustu hf. 10. 8. 1988 reksturinn á 2.100.000 kr. Nokkru síðar keypti Björg Ásgeirsdóttir reksturinn á kaupleigu til þriggja ára á 3.000.000 kr. Rak hún sölurninn í u. þ. b. eitt ár. Rekstraraðilar sölurnsins leigðu allan tímann 40 fermetra húsnæði af stefnda. Kaupleiga Bjargar gekk til baka, og varð að samkomulagi með Hagskiptum hf. og stefnda, sbr. samning, dags. 20. júní 1990, að hann tæki við tækjum og áhöldum, sem rekstrinum fylgdu, vegna vangoldinnar húsaleigu. Um þessar mundir hófst samstarf stefnda og Bjargar Ásgeirsdóttur. Guðbjartur Einarsson, framkvæmdastjóri stefnda, hafði yfir að ráða hlutafélaginu Slitvara

með hlutafé að fjárhæð 200.000 kr., að hálfu eign hans. Á aðalfundi félagsins 12. júní 1990 var nafni þess breytt í Söluturninn Suðurhöfn hf., og skyldi tilgangur þess vera að veita þjónustu með matvöru og nýlenduvörum og annast innflutning á vörum með almennum verslunarrekstri. Bókað var, að Guðbjartur Einarsson afsalaði sér hlutabréfum sínum til stefnda og að aðrir hluthafar hefðu afsalað hlutabréfum sínum til Bjargar Ásgeirsdóttur. Ákveðið var að auka hlutaféð um 1.000.000 kr. Var bókað, að samþykkt væri, að „aukning á hlutafé stefnda kæmi í formi goodwill frá söluturni sem er í byggingu félagsins og hefur verið starfandi í mörg ár“. Einnig er upplýst, að stefndi lagði til rekstrarins nauðsynleg tæki og áhöld auk fastra innréttinga. Björg Ásgeirsdóttir skyldi greiða sinn hluta aukins hlutafjár, þ. e. 500.000 kr., í peningum innan 14 daga. Einnig fylgdi húsaleigusamningur um 230 fermetra að Hvaleyrarbraut 3 fyrir 120.000 kr. á mánuði. Leigufjárhæðin var bundin byggingarvísitölu og samningstíminn þrjú ár frá 10. júní 1990. Félaginu fylgdi ónotað rekstrartap frá fyrri árum, að fjárhæð 644.276 kr. Björg Ásgeirsdóttir var ráðin framkvæmdastjóri félagsins, og var hún m. a. skráð fyrir tékkareikningi félagsins nr. 416 í Sparisjóðnum í Keflavík, Grindavíkurútibúi.

Guðbjartur Einarsson kom einn fram af hálfu stefnda í viðskiptum þeim, sem um ræðir í málinu.

Stjórnarfund í Söluturninum Suðurhöfn 3. september 1990 sátu Guðbjartur Einarsson, Björg Ásgeirsdóttir, stefnandi, eiginkona hans, Hólmfríður Jónsdóttir, og Sigurlinni Sigurlinnason, sem annast hafði reikningshald félagsins. Á honum var gengið frá kaupum stefnanda á öllum hlutum stefnda í félaginu á nafnverði 600.000 kr. Síðan var afráðið, að stefndi keypti hluti af fyrirhugaðri eignarhlutdeild Bjargar Ásgeirsdóttur, að nafnverði 170.000 kr., og greiddi með reikningum sömu fjárhæðar vegna efnis og vinnu við leiguhúsnæðið. Gerð var grein fyrir því, að Björg Ásgeirsdóttir myndi greiða það, sem eftir stóð af hlutakaupum sínum, 330.000 kr., innan fárra daga. Á fundinum var ákveðið að stefna að myndbandaleigu og lottósölu. Þá var bókað, að vörutalning hefði farið fram, en vörulager reyndist vera 177.320 kr.

Á stjórnarfund 5. september 1990 var prókúra Bjargar Ásgeirsdóttur afturkölluð og ákveðið, að Hólmfríður Jónsdóttir tæki að sér prókúru fyrir félagið.

Hinn 7. september 1990 var enn haldinn stjórnarfundur í Söluturninum Suðurhöfn hf., og var sala hlutabréfa á dagskrá. Björg Ásgeirsdóttir afsalaði sér rétti til kaupa á hlutabréfum, að verðmæti 330.000 kr. Stefnandi óskaði að kaupa hlutabréf fyrir 300.000 kr. og sonur hans, Ingþór, fyrir 30.000 kr.

Stefndi bauð hlutabréf sín, 170.000 kr., einnig til kaups, og keypti stefnandi þá hluti. Ný stjórn var kjörin, og var hún þannig skipuð: Halldór Valgeirsson formaður, Hólmfríður Jónsdóttir og Ingþór Halldórsson.

Stefnandi hafði til þess tíma, er hér um ræðir, haft á leigu frá stefnda húsnaði að Hvaleyrarbraut 3 til atvinnustarfsemi.

Stefnandi greiddi stefnda kaupverð hlutabréfanna með tveimur skuldabréfum, að fjárhæðum 600.000 kr. og 170.000 kr. Stefndi seldi skuldabréfin í banka, en þurfti að innleysa þau vegna vanskila stefnanda og fékk lagt lög-hald á fasteign hans 22. maí 1991 til tryggingar skuldinni.

Björg Ásgeirsdóttir starfaði áfram við rekstur söluturnsins og gaf út tékka á reikning nr. 416 til loka októbermánaðar 1990, er yfirdráttur nam 506.640 kr. Yfirdráttur 7. september 1990 nam 391.468 kr. Sparisjóðnum í Keflavík hafði verið afhentur víxill, út gefinn af stefnda, að fjárhæð 500.000 kr., til tryggingar yfirdrættinum, og hefur sparisjóðurinn höfðað mál gegn stefnda og Söluturninum Suðurrhöfn hf. til heimtu víxilfjárhæðarinnar auk vaxta og kostnaðar.

Er Sigurlinni Sigurlinnason hafði skilað af sér möppu með reikningsgögnum í nóvember 1990, skilaði Hólmfríður Jónsdóttir virðisaukaskattsskýrslu vegna tímabilsins júlí – ágúst 1990, og var skattskyld velta tilgreind 610.029 kr. Á virðisaukaskattsskýrslu fyrir 1. september – 15. nóvember 1990 er skattskyld velta 1.336.602 kr. Á virðisaukaskattsskýrslu fyrir 16. nóvember – 31. desember 1990 er skattskyld velta 697.290 kr.

Gylfi Traustason, er stefnandi réð til að færa bókhald, setti upp rekstrarreikninga Söluturnsins Suðurrhafnar hf., annars vegar tímabilið 15. júní til 7. september 1990 og hins vegar 8. september til 31. desember s. á. Á fyrria tímabili eru vörukaup tilgreind 920.353 kr. og vörunotkun 743.033 kr., en vörusala 749.498 kr. og rekstrartap 456.100 kr. Á síðara tímabilinu er vörusala 2.033.892 kr., vörukaup 1.408.846 kr., vörubirgðir 31. 12. 1990 0 kr. og tap 6.225 kr. Lögð hafa verið fram gögn, er sýna, að 5. og 7. janúar 1991 greiddi Söluturninn Suðurrhöfn hf. Svansbakaríi upp í skuld með vörulager, að verðmæti 94.355 kr. Starfsmaður Svansbakarís, Baldvin Örn Baldvinsson, bar fyrir dóminum, að samkomulag hefði orðið um, að vörur yrðu teknar á niðursettu verði. Þó hafi bakaríið ekki tekið allan vörulagerinn.

Samkvæmt vætti Gylfa Traustasonar mun tíðkast að ákvarða söluverð söluturna miðað við söluandvirði tveggja – þriggja mánaða.

Áform um að færa út rekstur söluturnsins urðu að engu, og reyndist leiguhúsnaðið óhæfilega stórt. Rekstrinum var haldið áfram frá 7. september 1990 til áramóta 1990 – 1991, er stefnandi gafst upp vegna tapreksturs, að því er hann heldur fram. Á tímabili þessu lækkaði húsaleiga í 100.000 kr.

á mánuði. Hinn 2. janúar 1991 sendi stefnandi stefnda riftunarbréf vegna kaupanna, en riftunin var ekki tekin til greina, sbr. bréf stefnda, dags. 16. janúar 1991.

3. Málsástæður stefnanda.

Með villandi upplýsingum fékk stefndi stefnanda til að kaupa hlutabréf fyrir 770.000 kr., sem í raun voru minna en einskis virði. Upphafshlutir félagsins voru einskis virði og ekkert greitt af hlutafjárukningunni. Hlutafjárukningin stenst ekki ákvæði V. kafla laga nr. 82/1978 með áorðnum breytingum, einkum 31. gr. Auk þess hafði félagið verið rekið með stórfelldu tapi, án þess að nokkur grein væri fyrir því gerð, og skuldaði miklar vanskilafjárhæðir, en átti engar eignir utan vörubirgðir, að verðmæti 177.320 kr. Enn fremur var félagið bundið af leigusamningi, sem engin tók voru á að efna með þeim rekstri, sem það hafði með höndum. Hið selda svaraði á engan hátt til þeirrar lýsingar, sem á því var gefin, sbr. 42. gr. laga nr. 39/1992 með lögjöfnun, eða þeirra væntinga, sem stefnandi mátti gera sér um hann. Auk þess notfærði stefndi sér fákunnáttu stefnanda í bókhaldi og reikningsskilum til þess að afla sér hagsmuna, sem voru langt umfram það, sem innt var af hendi í staðinn, sbr. 7. gr. laga nr. 58/1960.

Málsástæður stefnda.

Stefnanda voru veittar allar upplýsingar við kaupin, er máli skiptu. Við verðlagningu hlutdeildar stefnda í hlutafjárukningu hafði verið leitað ráða hjá mönnum með þekkingu á þessu sviði, og einnig var tekið mið af fyrri sölum á rekstrinum. Því er mótmælt, að forsvarsmaður stefnda hafi kveðið hreina eign Söluturnsins Suðurhafnar hf. vera 1.200.000 krónur eða látið líta svo út við kaup stefnanda á hlutum í félaginu. Með kaupunum tókst stefnanda það ætlunarverk sitt að kaupa og hefja rekstur söluturns á höfuðborgarsvæðinu. Honum var ekki óhagfelldara að kaupa hluti í Söluturninum Suðrhöfn hf. en kaupa reksturinn eingöngu af félaginu. Afkoma félagsins mánuðina fyrir kaupin höfðu engin markandi áhrif á þau eða upphæð kaupverðs, enda voru það miklu fremur fyrirhuguð verulega aukin umsvif sem máli skiptu og stefnandi taldi mikla von í. Rekstraryfirlitum, sem að framan greinir, er mótmælt sem röngum og ósönnuðum. Um fyrra tímabilið er tekið fram, að stefnanda hafi við kaupin verið kunnugt, að svo virtist miðað við yfirdrátt á tékkareikningi í Sparisjóðnum í Keflavík, að álagning á selda vöru hefði ekki skilað sér, enda hafi af þeim sökum prókúra Bjargar Ásgeirsdóttur verið afturkölluð. Um yfirlit vegna síðara tímabilsins er bent á, að hlutfall milli vörunotkunar og vörusölu fái ekki staðist miðað við álagningu í slíkum rekstri. Þá er staðhæft, að um áramót 1990 – 1991 hafi vörubirgðir numið a. m. k. 200.000 kr.

4. Niðurstöður.

Við kaupun, sem um ræðir í máli þessu, galt stefnandi 770.000 kr., en hlaut í staðinn rekstur söluturns, vörubirgðir að fjárhæð 177.320 kr., nauðsynlegar vélar, áhöld og fastar innréttingar til rekstrarins og ónotuð töp frá fyrri árum, 644.276 kr., sem nýst hefðu sem verulegt skatthagræði við hagnafelldan rekstur. Stefnandi ber því í gegn, að sér hafi verið gerð ljós yfirdráttarskuld á tékkareikningi nr. 416. Um tékkareikninginn var honum hins vegar kunnugt og var í lófa lagið að afla sér upplýsinga um stöðu hans, sem eðlilegt hefði verið.

Dómurinn fellst ekki á, að atvik að kaupunum hafi verið með þeim hætti, að fallast beri á kröfur stefnanda á grundvelli 42. gr. laga nr. 39/1922 eða af þeim ástæðum, er áður greindi, í 7. gr. laga nr. 58/1960, sjá nú 31. gr. laga nr. 7/1936, sbr. 1. gr. laga nr. 11/1986. Það þykir falla utan úrlausnarefna dómsins, hvort gætt hafi verið rétttra aðferða við hlutafjáráukningu 12. júní 1990, sbr. V. kafla laga nr. 32/1978, enda hefur ekki verið sýnt fram á sviksamlega launung um það atriði.

Niðurstaða dómsins er samkvæmt framangreindu sú, að sýkna ber stefnda af öllum kröfum stefnanda. Dæma ber stefnanda til að greiða stefnda málskostnað, 130.000 kr., ásamt dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla laga nr. 25/1987 frá 15. degi eftir dómsuppsögu til greiðsludags.

Sigurður Hallur Stefánsson, settur héraðsdómari, kveður upp dóminn.

D ó m s o r ð:

Stefndi, Véltak hf., er sýknaður af öllum kröfum stefnanda, Halldórs Valgeirssonar.

Stefnandi greiði stefnda 130.000 kr. í málskostnað auk dráttarvaxta samkvæmt III. kafla laga nr. 25/1987 frá 15. degi eftir dómsuppsögu til greiðsludags.